

INTERESE HABSBURGO-ȚARISTE LA GRANIȚELE BASARABIEI ȘI NOVORUSIEI LA 1848. CAZUL CONSULULUI GENERAL AUSTRIAC DE LA ODESA, LUDWIG VON GUTMANNSTHAL*

Ela Cosma**

Abstract: *The article presents the Habsburg-Tzarist interests at the frontiers of Bessarabia and Novorussia in 1848-1849. It recalls the role played by Galați, the biggest Romanian harbor, and by Sulina, a harbor with increasing significance, in the mid 19th century Austro-Russian competition. The structure of the Austrian consular system in Russia, with a special view on Bessarabia and Novorussia, is shown for the first time. In comparison with the more privileged Habsburg consular agencies on Romanian soil, those in the Tzarist Empire were opened and functioned under harsh circumstances. The case study of the Austrian general consul in Odesa during the revolutionary years reveals a completely different and much worse situation in the Russian Empire, too. Ludwig von Gutmannsthal, who initially shared the same enthusiastic prorevolutionary opinions as his fellowmate from Galați, was for a whole year (1848-1849) continuously tracked and chased by the okhrana, until he finally left for ever his consular mission in Novorussia.*

Keywords: Habsburg consulates, 1848-1849, Galați, Sulina, Bessarabia, Novorussia, Odesa

O curiozitate legitimă legată de precaritatea informațiilor consulare austriece din anii pașoptiști, provenind din zonele învecinate la răsărit cu Principatele Române, respectiv din gubernia Basarabiei și Noii Rusii, și-a găsit explicația, în urma unei cercetări efectuate recent la Arhivele de Stat din Odesa¹.

Este știut că cel mai mare port românesc din secolul al XIX-lea, Galațiul, comunica fluvial, pe Dunăre, cu basarabeanul Ismail (Izmail), trecut sub stăpânire țaristă, iar conexiunile maritime cu porturile rusești ale Mării Negre (Odesa, Sevastopol) fuseseră stabilite, la nivel oficial, încă la 1834, când vaselor românești din Muntenia și Moldova li s-a acordat permisiunea de a naviga în Rusia, cu arborarea pavilioanelor proprii.

Într-o scrisoare, adresată la 30 octombrie 1834 de Nesselrode lui Voronțov, guvernatorul general al Basarabiei și Novorusiei, cancelarul țarist arăta că

---

* Cercetarea a fost finanțată de CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0064; titlul proiectului, „Armatele imperiale și românii. Mărturii militare secrete din arhivele rusești și austriece (1848-1849)” [„The Imperial Armies and the Romanians. Secret Military Testimonies from the Russian and Austrian Archives (1848-1849)], director de proiect: Ela Cosma.

** Cercetător științific II dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: ela_cosma@yahoo.com

¹ Pentru traducerea din rusă a documentelor din arhivele odesite, consultate în cadrul stagiului efectuat în perioada 21-31 iulie 2012, o mulțumire specială i se cuvine colegei Angela Stîcalin-Colin, membră a proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0064, fără al cărei ajutor nu aș fi reușit să parcurg și să fișez informațiile cuprinse în studiul de față.

„moldovenii și muntenii au primit de la sultan stegulețe, ca să circule liber pe mare”. Atașa scrisorii desenele celor două pavilioane, cerând guvernatorului ca acele „corăbii moldo-vlahe care vor circula cu aceste stegulețe să fie primite în porturile noastre și să se afle sub tutela noastră, alături de alte corăbii ce aparțin Porții otomane”².

Prin pacea de la Adrianopol (1829), Rusia ocupase întreaga Deltă a Dunării, inclusiv brațul cel mai sudic, Sfântu Gheorghe.

Dintre cele trei brațe, unul singur a putut fi deschis navigației: Sulina. În legătură cu convenția navală pe Dunăre încheiată între austrieci și ruși, ultimii nutreau în 1840 intenția măririi gurii Sulina³. La 1848, rușii se preocupau de curățarea gurii Sulina, înglodată de mълuri și deversări, pentru a face navigabilă Dunărea până la ieșirea ei în mare. În acest scop, țariștii erau dispuși să achiziționeze din Anglia, la un preț pipărat, mașini de curățare a apei⁴.

Nici carantina de la Sulina nu era neglijată de partea rusească⁵, cea care fusese responsabilă, de altfel, și de organizarea celorlalte carantine fluviale din Principatul Valahiei, de la Galați, Brăila, Giurgiu ori de la Tulcea, port aflat în raiaua Dobrogei, ce intra în componența nemijlocită a Imperiului otoman.

Eforturile rușilor pentru amenajarea gurii Sulina s-au prelungit până în anii 1850-1852, la scurt timp înainte de izbucnirea Războiului Crimeii. Instituirea Comisiei Europene a Dunării la Sulina, în 1856, a avut ca efect transformarea satului de pescari într-un important oraș, cu o economie bazată pe comerț și navigație⁶. În secolul XIX, ca și în zilele noastre, singura cale de acces spre Sulina este calea apei, localitatea nefiind racordată la niciun drum terestru.

Habsburgii, la rândul lor, au manifestat un interes firesc pentru calea apei, unde compania c.c. Lloyd a pus în circulație noile vase cu aburi (1835)⁷. La 1848, vapoarele austriece de la Lloyd efectuau curse scurte regulate de pasageri pe Dunăre între Galați și Brăila⁸, iar cursele lungi pe Marea Neagră asigurau eficient și prompt comunicația cu capitala otomană, Constantinopolul. Valoarea

² Arhivele de Stat ale Oblastiei Odesa din Odesa (Державний Архив Одеської Облaстi м. Одеса), (*infra*: Arhivele din Odesa, fond..., opis...), fond 1, opis 191, dos. 17, doc. 1-8, limba rusă. Scrisoarea de la Sankt Petersburg, din 30 octombrie 1834, se află la fila 1r-v.

³ Arhivele din Odesa, fond 1, opis 192, dos. 80, file 1-16, limba rusă.

⁴ *Ibidem*, fond 1, opis 5a, doc. 1, 2, 2a, 2b, limba rusă.

⁵ *Ibidem*, fond 1, opis 192, doc. 64, 66, limba rusă.

⁶ Cristian Micu și Sorin Bucur (ed.). *Sulina. Destin european*, album editat cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la înființarea Comisiei Europene a Dunării, Sulina, 2006, p. 13.

⁷ București, 25 martie 1849, agentul consular c.c. Timoni către consulul general rus Kotzebue, limba franceză. Arhiva Ministerului de Externe al Imperiului Rus (Архив Внешней Политики Российской Империй Историко-Документального Управления МИДРФ) din Moscova, fond 219 (Consulatul general rus din București), opis 540/1, dos. 861, fila 4.

⁸ [București], 7 aprilie 1849, inspectorul de linie al carantinelor din Principatele Valahiei și Moldovei către comandantul șef al armatei 5 ruse, generalul Lüders, traducere în limba franceză. Arhiva Ministerului de Externe al Imperiului Rus din Moscova, fond 219 (Consulatul general rus din București), opis 540/1, dos. 861, filele 20-25, copie în traducere.

deosebită și însemnătatea specială a întreprinderii celor de la Lloyd era omagiată în primul *Manual al sistemului consular austriac* (1854): „Ocaziile comunicărilor [întrevederilor consulare] nu lipsesc astăzi în porturile Mării Mediterane și ale Mării Negre, căci, în afară de călătoriile periodice ale vaselor cu aburi ale Lloyd-ului austriac, de care consulii se slujesc îndeobște, și vasele cu aburi turcești, englezești și franțuzești mențin o legătură regulată între aceste porturi – *écheles du Levant* / schele ale Levantului – și capitala Imperiului otoman.” (An Gelegenheiten zu solchen Mittheilungen fehlt es heut zu Tage zumal in den Hafenplätzen des mittelländischen und schwarzen Meeres nicht, indem außer den periodischen Fahrten der Dampfboote des österreichischen Lloyd, deren sich die Consuln gewöhnlich zu bedienen haben, noch türkische, englische und französische Dampfboote eine regelmässige Verbindung zwischen diesen Hafenplätzen / *écheles du Levant* / und der Hauptstadt des türkischen Reiches unterhalten).

Și concluzia autorului, Leopold von Neumann, în termeni hiperbolici: „Aceste călătorii periodice ale Lloyd-ului austriac, de care se leagă inexorabil numele lui Stadion⁹ și Bruck¹⁰, constituie obiectul unei atenții remarcabile din partea consulilor noștri levantini.” (Diese periodischen Fahrten des österreichischen Lloyd, dieser großartigen nationalen Unternehmung, an welche die Namen Stadion und Bruck unzertrennlich geknüpft sind, sollen ein Gegenstand vorzüglicher Aufmerksamkeit unserer levantinischen Consuln bilden.)¹¹

*

Dacă sudul Basarabiei – cu orașul Ismail, cu gurile Dunării și Marea Neagră, avea o mare importanță comercială și economică pentru țariști, partea centrală a Basarabiei, dintre Nistru și Prut, era mai degrabă un teritoriu închis, ce trebuia

⁹ Franz Seraph von Stadion, conte von Warthausen und Thannhausen (1806-1853), loçtiitor imperial la Trieste (1841-1846) și în Galiția (1846-1848), unde a desființat ultima formă de iobăgie (Erbunterthänigkeit) la 22 aprilie 1848; apoi ministru de Interne liberal (1848-1849), sub premieratul lui Felix von Schwarzenberg, a fost înlocuit în acest post de Alexander von Bach (28 iulie 1849) și a rămas în guvern ca ministru fără portofoliu (Minister ohne Geschäftsbereich).

¹⁰ Karl Ludwig von Bruck, cavaler (din 1844) și baron (din 1849), a trăit între 1798-1860. În tinerețe a fost un entuziast al cauzei grecești. De aceea, s-a îndreptat spre Grecia, pentru a lua parte la revoluția de independență. S-a stabilită însă la Trieste, unde a devenit un comerciant bogat. Este unul dintre întemeietorii companiei austriece Lloyd. Datorită efectului benefic exercitat de această companie asupra comerțului și economiei c.c., Bruck a fost înnobilit. Între anii 1848-1851 a funcționat ca ministru al Comerțului, în guvernul condus de Felix von Schwarzenberg. A promovat ideea unei „uniuni vamale a Europei Centrale” (mitteleuropäische Zolleinigung), în care Austria și statele germane urmau să treacă la desființarea vămilor și la moneda unică. Nu și-a atins obiectivul până în 1851, când și-a dat demisia. Pentru o scurtă perioadă de timp, a activat ca trimis al Austriei în Imperiul otoman. La 1855, împăratul Franz Joseph l-a numit ministru de Finanțe, calitate în care a promovat extinderea sistemului căilor ferate austriece și a fondat Instituția austriacă de credit pentru comerț și meșteșuguri (Österreichische Kreditanstalt für Handel und Gewerbe). Suspectat că s-ar fi îmbogățit ilegal, Bruck a fost demis. Pradă unei crize depresive, s-a împușcat la 23 aprilie 1860. Ulterior suspiciunea s-a dovedit a fi nefondată.

¹¹ Leopold von Neumann, *Handbuch des Consulatswesens, mit besonderer Berücksichtigung des österreichischen, und einem Anhang von Verordnungen*, Verlag von Tendler & Comp., Viena, 1854, p. 385.

apărat de orice tentativă potențială de recuperare din partea Principatului Moldovei. Acesta, sfâșiat la 1812, își pierduse jumătatea în favoarea rușilor.

Inițial organizată ca gubernie autonomă (1812-1828), Basarabia s-a trezit, la trei ani după moartea țarului Alexandru I, încorporată guberniei mai mari a Novorusiei și Basarabiei. Chișinăul, fosta capitală a guberniei autonome, și-a pierdut rangul în favoarea Odesei și a căzut în desuetudine.

La 1848, prin imixtiunea militară a forțelor țariste, dornice să înăbușe din fașă revoluțiile românești, Prutul a funcționat ca o prelungă ecluză de circa 700 de km, ce permitea accesul numai din Rusia și Basarabia spre Moldova românească, niciodată invers.

Fără vise expansive într-o zonă atât de depărtată și, în același timp, atât de disputată cum era Basarabia, Austria n-a pus în discuție niciodată pretențiile teritoriale ale Rusiei asupra acesteia, declarându-se mulțumită cu Bucovina (1775) și având suficient de furcă cu păstrarea ei.

În schimb, Imperiul habsburgic a căutat să penetreze răsăritul țarist, instalându-și, cu mari eforturi, reprezentanțe consulare. Succesul a fost parțial și tardiv. În Rusia și în teritoriile înghițite de ea, pur și simplu, lucrurile funcționau cu totul altfel decât în Principatele Române, în Serbia sau chiar în Levant. Jurisdicția consulară străină – atât de avantajoasă pentru austrieci pe pământul nostru, fiindcă le oferea privilegii ce duceau până la discriminarea pământenilor – era totalmente discreditată de autoritățile țariste, într-un dulce dispreț față de orice norme ale dreptului internațional.

Se pare că în Basarabia centrală habsburgii nu și-au instalat, înainte de anii pașoptiști, decât o singură reprezentanță consulară, aceasta fiind agenția din Bălți, deschisă în martie 1840. Documente de epocă arată nominalizarea, la 23 martie 1840, a unui anume Nikolai Negruș, agent consular la Bălți, subordonat consulului general austriac de la Odesa, von Tom¹². În șematismele austriece, activitatea lui Negruș poate fi urmărită ca agent consular la 1843 și 1847¹³. În 1854, agenția c.c. din Bălți își schimbăse calitatea, devenind viceconsulat, condus de același Negruș¹⁴.

Am arătat cu alt prilej implicarea consulului c.c. din Galați, Huber, la deschiderea în sudul Basarabiei a viceconsulatului de la Ismail, pus sub conducerea fostului agent din Brăila, Nikolaus Sgardelli (la finele lui 1847).

Chiar dacă rușii erau interesați de situația reprezentanțelor consulare străine din Basarabia (1854)¹⁵, la momentul acela în Chișinău nu funcționa nici măcar o agenție consulară a Austriei.

¹² Arhivele de Stat din Odesa, fond 1, opis 192, dos. 49.

¹³ *Hof- und Staats-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, k.k. Hof- und Staats-Aerarial-Druckerey, Viena, 1843, p. 200; *Hof- und Staats-Handbuch des Österreichischen Kaiserthumes*, k.k. Hof- und Staats-Aerarial-Druckerey, Viena, 1847, p. 208.

¹⁴ Leopold Neumann, *op. cit.*, p. 616.

¹⁵ Arhivele din Odesa, fond 1, opis 215, dos. 15.

Consulatul general c.c. din Odesa este atestat la 1820 și 1822, prin activitatea lui Carl von Thom¹⁶. În 1841 îl regăsim pe Thom pe lista consulilor generali străini din Rusia¹⁷. La 1843 conducerea consulatului general austriac de la Odesa era încredințată aceleiași persoane, cavaler al Ordinului țarist rusesc Sf. Stanislav clasa a II-a, consilier gubernial și consul general¹⁸. La 1847, în schimb, figurează consulul general Ludwig von Gutmannsthal, doctor în drept, în calitate de „consul și gerant de consul general”¹⁹.

În subordinea consulatului general austriac de la Odesa se aflau:

- viceconsulatul c.c. de la Taganrog, condus la 1843 de viceconsulul Balthasar Drascovich, iar la 1847 de Andreas Drascovich²⁰;
- agenția consulară din Kertsch (Kerci), condusă de Nikolich (1843 și 1847)²¹;
- agenția consulară de la Berdiansk, apărută în șematismul din 1847, avându-l drept agent consular pe Caspar Ivancich²²;
- la fel, agenția consulară din Mariopol (1847), cu agentul consular Johann Drascovich²³.

Consulatul general al Austriei la Varșovia funcționa, în același an 1843, sub conducerea lui Friedrich von Wallenburg, comandor al Ordinului papal Sf. Grigore cel Mare, cavaler al Ordinului imperial rusesc Sf. Vladimir clasa a IV-a și al Ordinului toscan Sf. Iosif, în calitate de consul general²⁴.

La Moscova exista la 1843-1847 doar un consulat austriac, sub conducerea consulului Jakob van der Vliet²⁵, care până la 1854 se transformase în consulat general.

În capitala Imperiului rus se afla, neîndoielnic, un alt consulat general al Austriei, care în 1843 îl avea în frunte pe baronul Alexander von Stieglitz, iar la 1847 pe Jakob Thal, ca și consuli general. Consulatului general de la Sankt Petersburg i se subordona consulatul de la Riga, care avea un consul provizoriu, în persoana lui Carl Nikolaus Kriegsmann (1843) și a lui Eberhard Carl von Bulmerincg (1847)²⁶.

În paralel, alături de consulatul general din Petersburg, aici exista ambasada Austriei. În 1843, postul de ambasador habsburgic nu era ocupat, personalul

¹⁶ Despre Carl von Thom, în: Arhivele din Odesa, fond 59, opis 1, dos. 169, fila 3 (1820); *Ibidem*, fond 59, opis 1, dos. 221, file 145-148 (1822).

¹⁷ *Ibidem*, fond 1, opis 192, dos. 49, fila 6.

¹⁸ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 202.

¹⁹ *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 211.

²⁰ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 203; *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 212.

²¹ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 201; *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 210.

²² *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 209.

²³ *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 210.

²⁴ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 203.

²⁵ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 202; *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 211.

²⁶ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 202; *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 211.

ambasadei compunându-se din: baronul Otto Rivalier von Meysenburg, secretar și însărcinat cu afacerile; contele Georg Alexander Esterházy von Galantha, camarar și secretar de ambasadă; contele Albert von Crivelli, comis al ambasadei c.c. (k.k. Botschafts-Commis). Înainte de revoluția pașoptistă, ambasador al Imperiului habsburgic era contele Franz von Colloredo-Wallsee, secondat de contele Ludwig von Paar și contele Philipp Cavriani, secretari de ambasadă, și contele Aloys von Karoly, atașat al ambasadei²⁷.

Convenția austro-rusă cu privire la navigația pe Dunăre, aflată în vigoare încă la 1840 și prelungită periodic, a încetat în anul 1852²⁸.

În anul de început al Războiului Crimeii, la 1853, stăpânirea țaristă a confirmat agenților consulari austrieci din Rusia permisiunea de a-i proteja pe supușii otomani, care solicitau protecție habsburgică. Corpul diplomatic și consular al Austriei din Rusia, respectiv ambasada c.c. din Sankt Petersburg și toate reprezentanțele consulare au primit dreptul de a-i tutela pe supușii otomani, conform ordinului nr. 6938 din 24 iulie 1853, cu confirmarea acestui drept de către Ministerul țarist de Externe în 27 aprilie 1854. Lista nominală a supușilor otomani din Novorusia și Basarabia, care doreau să treacă sub protecție habsburgică, dar să se stabilească în Rusia, cuprindea 53 de persoane, între care mulți greci și bulgari din gubernia Kerson, 26 de persoane din Tiraspol, 92 de persoane de la Odesa²⁹.

Pe o scară și mai largă, s-a produs un fenomen similar cu supușii otomani, ce doreau să devină supuși ruși. Numeroase liste nominale din anul 1854, păstrate la Arhivele Statului din Odesa, atestă situația supușilor otomani care doreau să devină supuși ruși și să se stabilească definitiv în guberniile Ekaterinoslav (18 persoane), Tavriceskoi (540 persoane) și orașul Kerçi (57 persoane), Taganrog (108 persoane), Kerson (88 persoane) și Basarabia (42 persoane) ș.a.; era vorba de un total de 1.075 de persoane. Supușii otomani din Basarabia se repartizau după cum urmează: 39 persoane la Chișinău, 4 la Soroca, câte 1 persoană în colonia [?], la Akerman (Cetatea Albă) și Hotin, 16 persoane la Ismail, în județul Orhei 6 persoane și în județul Iași³⁰ 2 persoane³¹.

Ministerul de Externe de la Sankt Petersburg îi comunica guvernatorului general al Novorusiei și Basarabiei, la 4 ianuarie 1855, acordul său cu privire la permisiunea acordată celor dornici de a rămâne definitiv în Rusia. La momentul respectiv, marea unitate administrativă a Basarabiei și Novorusiei era alcătuită din

²⁷ *Hof- und Staats-Schematismus*, 1843, p. 197; *Hof- und Staats-Handbuch*, 1847, p. 205.

²⁸ Prelungirea convenției pe încă un an, în 1850: Arhivele din Odesa, fond 1, opis 248, dos. 2357; încetarea convenției în 1852: *Ibidem*, fond 1, opis 193, dos. 128.

²⁹ Sankt Petersburg, 22 august 1854, general maior Tomilin, de la cancelaria Ministerului de Externe, către guvernatorul general al Novorusiei și Basarabiei, limba rusă. Arhivele din Odesa, fond 1, opis 193, dos. 29, filele 36, 39-30, 46, 52.

³⁰ În Basarabia anilor 1848-1854 exista un județ Iași, al cărui nume rămăsese neschimbat de la sfârșirea Moldovei din 1812.

³¹ Listele din 1854 cu supușii otomani care doreau să devină supuși ruși, în: Arhivele din Odesa, fond 1, opis 193, dos. 29, filele 14-15, 17, 18-28, 29, 30-31, 32-33, 54.

provinciile Basarabia, Taganrog, Kerson, Tavriciskaia cu orașul Kerci, Ekaterinoslav (azi Dnjepropetrovsk), Nikolaev (azi Mikolaev) și Odesa³².

La 1854, Austria deținea pe cuprinsul imensei Rusii doar patru consulate generale. Primul era în capitala țaristă de la Sankt Petersburg, avându-l în frunte pe consulul general James Thal, căruia i se subordona consulatul c.c. de la Riga, condus de consulul Eberhard Karl von Bulmering.

Al doilea, la Moscova, era condus de consulul general Bernhard Vierhuff.

Al treilea consulat general austriac se afla la Varșovia, sub ocupație rusească. Colonelul c.c. Karl von Hein-Valdor ocupa postul de consul general, cancelar fiind cavalerul Ladislaus von Drohojowski.

Al patrulea consulat general și cel mai puternic își avea reședința la Odesa, având un personal format din gerantul consular cavaler Joseph von Cischini și cancelarul Karl Wolfarth. Reprezentanțe consulare c.c. subordonate consulatului general din Odesa erau:

- a) viceconsulatul din Bălți, cu Nicolae Negruș;
- b) viceconsulatul din Ismail, condus tot de viceconsulul Nikolaus Sgardelli, care rezida în Tulcea și era reprezentat la Ismail de un agent consular;
- c) viceconsulatul din Kercz (Kerci), cu viceconsulul Georg Nikolich;
- d) viceconsulatul de la Taganrog, condus de viceconsulul Andreas Draskovich;
- e) agenția consulară de la Berdiansk, sub șefia lui Kaspar Ivancich;
- f) agenția consulară din Eupatoria, condusă de Franz Bonnet;
- g) agenția consulară din Mariopol, cu agentul consular Johann Draskovich;
- h) agenția consulară din Teodosia, sub oblăduirea agentului consular Felix Lagoria³³.

Dreptul de a-și arbora steagul național pe rezidența consulară – un drept care fusese demult recunoscut în Principatele Române, dacă ne amintim imputarea făcută la 1848 agentului consular din Iași, Eisenbach – a fost acordat consulilor străini din Imperiul rus abia în anul 1856. În Odesa, de pildă, consulatele ce reprezentau Oldenburg și Toscana, dar și consulatul Austriei au primit această permisiune³⁴.

Despre însemnătatea portului și emporiului Odesei pentru economia, comunicațiile și comerțul internațional vorbește de la sine simpla înșiruire a numeroaselor consulate generale și consulate ale puterilor străine, toate rezidente în capitala Basarabiei și Novorusiei.

Astfel, la 1841, în Odesa își aveau deschise porțile consulatele generale ale:

- Austriei (consul general Carl Samuel von Thom);
- Angliei (consul general Jacob Andrew Ems);
- Greciei (consul general Konstantinos Alexandros Manos);

³² *Ibidem*, fond 1, opis 193, dos. 29, filele 67-68.

³³ Leopold Neumann, *op. cit.*, p. 616-617.

³⁴ Arhivele din Odesa, fond 2, opis 1, dos. 464, file 4-6, 7, 8, 11-14 (consulatele ce reprezentau Oldenburg și Toscana), 17-18 (consulatul austriac).

- orașului-stat Neapoli (consul general Felix Mihail Deribas);
- Sardiniei (consul general Luksi Iosif Pavel Giovanetti, conform prenumelor rusificate în documentul original);
- Elveției (consul general Ivan Ivanov Demol, cu nume rusificat și... patronim rusesc!).

Consulate dețineau:

- America (SUA, consulul William Stepan/Steven Ralet);
- Bavaria (consul Joseph Thomas Etlinger);
- Belgia (consul Victor Genno);
- Hamburg (consul Ivan Feodorovici Menger, nume rusificat);
- Hanovra (consul Oreste Fimovici Mass, cu patronim rusesc);
- Olanda (consul Eduard van Tetburg-Marini);
- Danemarca (consul Iacob Grigorievici Gari);
- Spania (consul Iacov Iacovlevici Bager, cu prenume și patronim rusesc);
- P[...] (consul Isai Iacovlevici Walter);
- Roma (consul Luchian Constantinovici Milan);
- Toscana (consul Oscar Mihailovici Rodocapati);
- Franța (consul Adolphe A. Chalet);
- Suedia (consul Ivan Carpovici Wilkins).
- Sf. Scaun de la Vatican avea un consulat pontifical la Odesa, condus de prințul Justinian în calitate de consul pontifical, și un viceconsulat pontifical la Taganrog, în frunte cu viceconsulul G. Ikov (?) Rossi³⁵.

*

Niciunul dintre consulatele austriece din Rusia, ca de altfel nici din Principatele Române ori din Serbia, nu avea atât de multe consulate și agenții consulare c.c. subordonate precum consulatul general din Odesa. Aceasta demonstrează atenția deosebită acordată orașului de către habsburgi.

În ce privește modul de viață și activitatea desfășurată de consulul general al Austriei la Odesa, o întâmplare fericită face că am descoperit pe această temă un dosar al oficialităților țariste. Dosarul se referă la supravegherea continuă la care a fost supus Ludwig von Gutmannsthal (Гутмансталь) în anii 1848-1849. Consulul general c.c., suspectat de simpatii prorevoluționare, nu a putut fi prins asupra faptului, însă după un an și jumătate de urmărire neîntreruptă a preferat să-și părăsească postul și să plece în străinătate. Imediat după plecarea consulului, s-a dovedit că suspiciunile la adresa sa fuseseră neîntemeiate, iar dosarul său a fost clasat.

Încă la 16 februarie 1848, când abia începuseră evenimentele revoluționare din Franța, un turnător semna, cu inițialele G.L., o epistolă adresată șefului poliției

---

³⁵ Arhivele de Stat din Odesa, fond 1, opis 192, dos. 49, filele 6, 7 (listele consulatelor generale și a consulatelor străine din Odesa în 1841), 21, 22 (scrisori consulare străine din 1841, interceptate de autorități și traduse în rusă).

(Полицмейстер = *Polizmeister*) din Odesa, despre concepțiile necorespunzătoare ale lui Gutmannsthal³⁶. La rândul său, șeful poliției odesite trimitea semnalarea guvernatorului militar al Odesei.

Pe 13 aprilie 1848 se înregistra raportul locotenentului general contele Alexei Feodorovici Orlov, guvernatorul militar al Odesei, către șeful poliției. Deoarece numitul Gutmannsthal ar fi vorbit cu încântare despre evenimentele care aveau loc în Europa, declarându-se fățiș de partea acestora, destinatarul scrisorii era îndemnat să îl pună sub supraveghere pe consulul general austriac și să-l anunțe dacă va afla noi amănunte³⁷.

Supravegherea a fost demarată, însă nu a scos la iveală nimic compromițător, astfel că, pe 22 iunie 1848, *Polizmeister*-ul era în măsură să îl anunțe pe guvernatorul militar al Odesei că Gutmannsthal nu mai spusese nimic suspect³⁸.

Deși supravegherea consulului general al Austriei nu a încetat vreme de un an de zile, împotriva sa nu a putut fi aflat un cap de acuzare mai serios. La 22 aprilie 1849, șeful poliției odesite recunoștea într-o scrisoare trimisă primarului orașului (градоначалник) că Gutmannsthal nu a mai făcut afirmații nelalocul lor, în ciuda sau probabil tocmai datorită urmării sale atente de către ohrana țaristă³⁹.

Câteva zile mai târziu, în 29 aprilie 1849, *gradonacialnik*-ul îi transmitea șefului poliției vestea bombă că suspectul ar fi plecat din Odesa la Sankt Petersburg, conform unei informări primite de la guvernatorul Basarabiei și Noii Rusii. Întrucât era vorba de consulul general austriac, cel care la 1848 „și-a permis cugetări libere despre evenimentele din Europa de Vest”, motiv pentru care se aflase atâta vreme în vizorul poliției, șeful orașului îi cerea corespondentului său să trimită un polițist, care să continue urmărirea lui Gutmannsthal în capitala imperială⁴⁰.

Interesant este faptul că, în cele din urmă, autoritățile s-au dat bătute. Gutmannsthal plecase, oricum, din Odesa, iar oficialitățile din Novorusia au ajuns la concluzia că fusese... o alarmă falsă. Consulul nu spunea nimic nou, fiind acuzat în baza unei cleveteli... Consilierul secret Orlov îi scria, în 30 aprilie 1849, guvernatorului general despre inutilitatea urmării lui Gutmannsthal⁴¹. La rândul său, guvernatorul general al Novorusiei și Basarabiei l-a anunțat, în 16 iunie, pe

³⁶ Odesa, 16 februarie 1848, turnătorul G.L. către *Polizmeister*, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 2.

³⁷ Odesa, 13 aprilie 1848, raportul lui Orlov către șeful poliției, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 1.

³⁸ Odesa, 22 iunie 1848, raportul șefului poliției către guvernatorul militar, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 3.

³⁹ Odesa, 22 aprilie 1849, *Polizmeister* către *gradonacialnik*, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 4.

⁴⁰ Odesa, 29 aprilie 1849, *gradonacialnik* către *Polizmeister*, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 5.

⁴¹ Odesa, 30 aprilie 1849, consilierul secret Orlov către guvernatorul general al Novorusiei, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 6.

primarul orașului Odesa că împăratul Nicolae a îngăduit scoaterea de sub supraveghere a consulului Austriei, conform cererii lui Orlov, depusă sub nr. 185 din 30 aprilie 1849⁴². În 22 iunie, secretarul lui Orlov transmitea *Polizmeister*-ului din Odesa indicația pozitivă de a-l scoate oficial de sub supraveghere pe consulul austriac, închizându-se astfel dosarul acestuia⁴³.

Acest schimb epistolar între notabilitățile Odesei era tardiv, atâta vreme cât Ludwig von Gutmannsthal părăsise din aprilie 1849 capitala Novorusiei, în data de 16 iulie îmbarcându-se, din Sankt Petersburg, pe vasul „Vladimir”, care l-a dus în străinătate⁴⁴. Probabil Gutmannsthal n-a mai revenit în Rusia niciodată...

Încheiem secțiunea cu o remarcă a lui Leopold von Neumann, autorul primului manual consular austriac (1854), care se referă explicit la faptul că un consul, orice consul, nu trebuie să se comporte mecanic și „nu trebuie să fie un automat care, renunțând la propria judecată și autonomie, să acționeze numai conform indicațiilor superioare”. (Soll der Consul kein Automat sein, der, auf eigenes Urtheil und Selbstständigkeit verzichtend, nur nach höherer Weisung zu handeln vermag).⁴⁵

Dacă, într-adevăr, autonomia gândirii și inițiativa faptei constituie virtuți consulare, într-o profesie în care disciplina și rigoarea sunt cuvintele de ordine, atunci cu siguranță episodul desprins din paginile de mai sus merită a fi șters de colbul uitării.

---

⁴² Odesa, 16 iunie 1849, guvernatorul general al Novorusiei către *gradonacialnik*, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 7.

⁴³ Odesa, 22 iunie 1849, secretarul lui Orlov către șeful poliției, limba rusă. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, fila 8.

⁴⁴ F.I., 19 iulie 1849, general maior Katariv către *gradonacialnik*-ul Odesei, limba rusă, și Odesa, 5 august 1849, Orlov către *Polizmeister*, limba rusă. Ambele scrisori confirmau plecarea lui Gutmannsthal în străinătate, pe 16 iulie 1849, cu vasul „Vladimir”. *Ibidem*, fond 2, opis 11, dos. 68, filele 9 și 10.

⁴⁵ Leopold von Neumann, *op. cit.*, p. 34.